

ЄВРОПЕЙСЬКІ ОРІЄНТИРИ РОЗВИТКУ УКРАЇНИ: НОВІ ВИМІРИ У ВОЄННИЙ ЧАС

Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції

2

ЄВРОПЕЙСЬКІ ОРІЄНТИРИ РОЗВИТКУ УКРАЇНИ: НОВІ ВИМІРИ У ВОЄННИЙ ЧАС

МАТЕРІАЛИ
Міжнародної науково-практичної конференції

Одеса, 16 травня 2025 року

Том 2

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний університет «Одеська юридична академія»

ЄВРОПЕЙСЬКІ ОРІЄНТИРИ РОЗВИТКУ УКРАЇНИ: НОВІ ВИМІРИ У ВОЄННИЙ ЧАС

МАТЕРІАЛИ
Міжнародної науково-практичної конференції

Одеса, 16 травня 2025 року

Том 2

Одеса
2025

УДК 005.332.2(4):316.42(477)“364”“20”(062.552)
Є 24

*Рекомендовано до друку вченою радою
Національного університету «Одеська юридична академія»
(протокол № 8 від 16.05.2025 р.)*

За загальною редакцією **С. В. Ківалова**

Є 24 **Європейські орієнтири розвитку України: нові виміри у воєнний час** : у 2 т. : матеріали Міжнар.наук.-практ. конф. (Одеса, 16 травня 2025 р.) / за заг. ред. С. В. Ківалова. – Одеса : Фенікс, 2025. – Т. 2. – 716 с.
ISBN 978-617-8430-61-0

Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Європейські орієнтири України: нові виміри у воєнний час» містять результати наукових досліджень і практичних напрацювань вчених, фахівців і військовослужбовців, здійснені в умовах повномасштабної війни. У збірнику представлено як теоретичні, так і емпіричні дослідження у галузях філософії, загальної теорії держави і права, історії права, сучасних соціально-політичних процесів, соціології та психології.

Особливу увагу приділено аналізу загроз національній безпеці в конституційному, міжнародному та європейському правовому контекстах, а також питанням трудового, соціального, земельного, аграрного та екологічного права. Окремі розділи присвячено функціонуванню економіки та підприємництва в умовах євроінтеграції.

У збірнику також розглянуто проблематику цифрової трансформації, захисту інформації та кібербезпеки в умовах воєнного часу, методику викладання іноземних мов, перекладознавство, лінгвістику і журналістику. Висвітлено наукові здобутки в адміністративному, фінансовому, морському та митному праві, реформуванні судової системи, діяльності прокуратури, правоохоронних органів та адвокатури. Окремо проаналізовано питання кримінального права, кримінального процесу, кримінології, криміналістики, судової експертизи, медико-психологічного забезпечення правосуддя, а також аспекти цивільного, сімейного, господарського права, інтелектуальної власності та патентного судочинства. Розглянуто також актуальні питання діяльності бібліотек у закладах вищої освіти та фізичної підготовки здобувачів вищої освіти.

Збірник адресовано науковцям, викладачам, здобувачам вищої освіти, а також практикам у галузях права, економіки, соціології, політології, психології, філології, журналістики та кібербезпеки.

УДК 005.332.2(4):316.42(477)“364”“20”(062.552)

Відповідальний за випуск **М. Р. Аракелян**

ISBN 978-617-8430-61-0

© НУ «Одеська юридична академія, 2025
© Автори статей, 2025

Кирилюк Алла Володимирівна ВИКОРИСТАННЯ ШІ В ГАЛУЗІ ОСВІТИ	220
Мазуренко Світлана Вікторівна ПРАВОВІ МЕХАНІЗМИ ПРОТИДІЇ ЗЛОВЖИВАННЯ ПАТЕНТНИМИ ПРАВАМИ	224
Мартинюк Іван Вікторович ЗАХИСТ ПАТЕНТНИХ ПРАВ У МЕТАВСЕСВІТІ.....	227
Бакутін Артем Олегович ДО ПИТАННЯ ЗДАТНОСТІ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ СТВОРЮВАТИ ХОРЕОГРАФІЧНІ ТВОРИ.....	230
Бугаєць Альона Сергіївна РОЗВИТОК ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ ТА ПРАВО ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В НОВИХ РЕАЛІЯХ.....	233
Гриценюк Владислав Олександрович ЗАХИСТ ПРАВ НА МУЛЬТИМЕДІЙНІ ТВОРИ.....	235
Здирко Єлизавета Михайлівна ДО ПИТАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ ПРАВОВОГО СТАТУСУ РЕЗУЛЬТАТІВ ТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В СИСТЕМІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ УКРАЇНИ	237
Ларіонов Владислав Сергійович ПРАВОВИЙ ЗАХИСТ УМОВНОГО ДОСТУПУ ДО МЕДІА-СЕРВІСІВ: ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТАНДАРТІВ В УКРАЇНСЬКЕ ЗАКОНОДАВСТВО	241

СЕКЦІЯ 15. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ГОСПОДАРСЬКОГО ПРАВА ТА ПРОЦЕСУ

Подцерковний Олег Петрович ЩОДО ПРОБЛЕМ РІЗЬКОГО ПОГІРШЕННЯ СТАНУ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ.....	245
Будурова Ганна Миколаївна ЗМІНА ПРАВОВИХ ТИТУЛІВ МАЙНА ДЕРЖАВНИХ І КОМУНАЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ: ПРАВОВІ НАСЛІДКИ ОНОВЛЕННЯ ГОСПОДАРСЬКОГО ЗАКОНОДАВСТВА.....	248
Гофман Олександр Рудольфович, Петров Володимир Володимирович ПІДТРИМКА ЕНЕРГЕТИЧНОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ: НАЦІОНАЛЬНИЙ ТА МІЖНАРОДНИЙ АСПЕКТИ.....	251
Добровольська Володимира Володимирівна ЩОДО ЛІЦЕНЗУВАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	254
Зема Антоніна Олександрівна ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ У СУДОЧИНСТВІ: РЕАЛІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ	257
Квасніцька Ольга Олексіївна ДО ПИТАННЯ ПРАВОВОГО ПОЛОЖЕННЯ ОПЕРАТОРІВ ДОСТУПНОГО ЖИТЛА У СВІТЛІ ЗАКОНОПРОЄКТУ «ПРО ОСНОВНІ ЗАСАДИ ЖИТЛОВОЇ ПОЛІТИКИ» ТА ЗАКОНОДАВСТВА ПРО НЕСПРОМОЖНІСТЬ.....	261
Попелюк Вадим Павлович ЩОДО СТВОРЕННЯ ДЕРЖАВОЮ МЕХАНІЗМІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВА НА ЖИТЛО В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	264
Войнарівський Микола Миколайович ПРОБЛЕМИ АДМІНІСТРАТИВНО-ГОСПОДАРСЬКИХ САНКЦІЙ У ПЕРЕВЕЗЕННЯХ.....	267
Райчева Світлана Іванівна ВІДОКРЕМЛЕНЕ ПРОВАДЖЕННЯ ЯК КЛЮЧОВИЙ ІНСТРУМЕНТ КОНЦЕНТРАЦІЇ МАЙНОВИХ СПОРІВ У ПРОЦЕДУРАХ БАНКРУТСТВА	271
Артёмов Дмитро Володимирович ЩОДО ПОНЯТТЯ ГОСПОДАРСЬКОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ	273
Бабалунга Олесь Михайлович НЕДІЙСНІСТЬ АРБИТРАЖНОГО ЗАСТЕРЕЖЕННЯ В КОНТРАКТІ.....	276

СЕКЦІЯ 15.

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ГОСПОДАРСЬКОГО ПРАВА ТА ПРОЦЕСУ

Керівник секції: доцент кафедри господарського права і процесу, кандидат юридичних наук, доцент Добровольська Володимир Володимирівна
Секретар секції: лаборант кафедри господарського права і процесу Говорун Софія Олегівна

Подцерковний Олег Петрович

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
завідувач кафедри господарського права і процесу, доктор юридичних наук,
професор, член-кореспондент Національної академії правових наук України*

ЩОДО ПРОБЛЕМ РІЗКОГО ПОГІРШЕННЯ СТАНУ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ

Закон України «Про особливості регулювання діяльності юридичних осіб окремих організаційно-правових форм перехідний період та об'єднань юридичних осіб» від 9 січня 2025 року № 4196-ІХ, який вступить у дію 28 серпня 2025 року, скасовує Господарський кодекс України. Ця подія фактично відсилає нас до правових традицій далекого минулого, коли Україна перебувала в межах московської імперії та Радянського Союзу – держав, у яких кодифікація комерційного й господарського законодавства не вважалася за необхідну. Такий підхід різко контрастує з практикою більшості розвинених країн, зокрема Австрії, Бельгії, Іспанії, Німеччини, Південної Кореї, США, Франції, Японії та інших, де відповідна кодифікація є усталеною традицією.

Хоча ініціатори відповідного закону декларували його розширенням економічних свобод, як показує аналіз, прийнятий акт дестабілізує економічні відносини в Україні, змінюючи правовий режим майна державних та комунальних підприємств, установ та організацій, примушуючи приватний бізнес до болючих перетворень. Зокрема, ліквідації чи реорганізації потребуватимуть майже 300 тисяч приватних, дочірніх, колективних, комунальних та державних підприємств. Замість кодексу, підприємницька діяльність регулюватиметься законом, що має нижчий рівень правової дії, зникнуть численні обмеження для зловживань в економіці. А головне – підприємницька діяльність, залишиться фактично без будь-якого засадничого регулювання.

Тут варто нагадати, що ГК України, який в главі 4 регулював підприємництво, замінив у 2004 році Закон України «Про підприємництво». Скасування ГК України, яке дуже важко кваліфікувати як дерегуляцію, з урахуванням того, що

утворюються законодавчі прогалини, які ускладняють реалізацію чинних правових норм, а не усувають вплив на господарську діяльність з боку кількох сотень законів.

Зокрема, у ст. 42 ГК України було встановлено, що підприємництво – це самостійна, ініціативна, систематична, на власний ризик господарська діяльність, що здійснюється суб'єктами господарювання (підприємцями) з метою досягнення економічних і соціальних результатів та одержання прибутку.

Закон № 4196-IX не містить поняття підприємництва, яке було визначено у ст. 42 ГК України як «самостійна, ініціативна, систематична, на власний ризик господарська діяльність, що здійснюється суб'єктами господарювання (підприємцями) з метою досягнення економічних і соціальних результатів та одержання прибутку». Замість цього встановлено, що господарська діяльність, що здійснюється з метою одержання прибутку, є підприємництвом. Але цього явно недостатньо для розуміння ані сутності підприємництва як правового явища, ані застосування цього поняття у правовідносинах на підставі численних законів щодо регулювання підприємництва, включаючи Кримінальний кодекс, Кодекс України про адміністративні правопорушення тощо.

У легальному понятті підприємництва, зникла ознака систематичності відповідної діяльності, можливості здійснення підприємництва для досягнення соціальних результатів та власного ризику підприємця. І це при тому, що у країнах ЄС отримало надзвичайне поширення так зване «соціальне» підприємництво [1].

Намагання ідеологів скасування Господарського кодексу заперечити існування підприємств та принизити значення підприємництва у цьому ключі явно суперечить європейському підходу. По суті, це крок – проти політики ЄС. Виникає завдяки Закону № 4196-IX ігнорування соціальної спрямованості економіки, визначену у ст. 13 Конституції України, йде таким чином у розріз із розвитком у науці європейських країн та США, де розвивається концепція «економічного права» «завдяки комплексності сучасних законів у сфері бізнесу та поєднанні в них соціальних та комерційних норм» [2].

Дерегульованими виявилися принципи підприємництва (ст. 43 ГК України). Хоча державницька позиція вимагає посилення відповідних принципів в умовах множинності актів законодавства. Адже принципи дозволяють долати прогалини та звужувати коло законодавчих актів.

А Цивільний кодекс за предметом правового регулювання не охоплює відносини між державою та підприємцем, отже не зможе бути закріпити відповідні принципи. Намагання встановити ці принципи у якомусь спеціальному законі також позбавлене сенсу, адже принципи мають фундаментальне значення для регулювання певних відносин, у цьому разі підприємницьких. Тому їх місце у кодексі, який – у силу пріоритету кодексу в Україні перед звичайним законом – відповідно до Закону «Про правотворчу діяльність» є найбільш прийнятним актом для відповідного регулювання.

В результаті Закону № 2465-IX численні норми Господарського кодексу щодо регулювання підприємництва будуть розпорошені по десятками інших законів, що достеменно не сприятиме правопорядку та однаковості правозастосування.

Не можна не звернути увагу й на наслідки втрати чинності інших норм ГК щодо підприємництва. Зокрема, ст. 43 ГК встановлено, що перелік видів господарської діяльності, що підлягають ліцензуванню, а також перелік видів діяльності, підприємництво в яких забороняється, встановлюються виключно законом». Скасування цих положень поставить запитання про правомірність ліцензування як такого, адже ст. 42 Конституції України проголошую свободу будь-якої підприємницької діяльності, не забороненої законом.

З ГК України виключено норми про те, що володіння корпоративними правами не є підприємництвом. Ані ЦК України, ані Закон № 2465-IX не вирішують цього питання. Відповідно, виникає запитання про те, чи не порушують депутати, судді, чиновники обмежень щодо здійснення підприємницької діяльності, якщо володіння цими правами призводить до отримання прибутку.

Не менш проблематичним є скасування норм ГК для захисту права підприємців у судовій практиці. Наприклад, на підставі положень ГК України Верховний Суд виснував, що договір оренди з метою використання транспортного засобу у підприємницькій діяльності не потребує нотаріального посвідчення, на відміну від вимог ч. 2 ст. 799 ЦК України [3].

Інший приклад. Відповідно до ст. 209 ГК суб'єктом банкрутства може бути лише суб'єкт підприємництва. Із втратою чинності ГК України актуалізується питання про те, чи можуть бути визнані банкрутом, наприклад, ОСББ, житлові кооперативи, релігійні організації, політичні партії тощо, адже Кодекс України з процедур банкрутства таких обмежень не передбачає і суди керуються ГК України у відповідному правозастосуванні.

Зі скасуванням Господарського кодексу України, на жаль, будуть ліквідовані численні публічно-правові обмеження свободи договору, які наразі стримують зловживання з боку суб'єктів із ринковою владою.

Необхідно наново розпочати роботу над обґрунтуванням переваг і доцільності компенсаційної, а не штрафної моделі відповідальності підприємців – підходу, який нині є характерною рисою Господарського кодексу. Така модель сприяє запобіганню неправомірним банкрутствам підприємств і захищає їх від тиску з боку банків, монополістів та інших впливових контрагентів. Йдеться, зокрема, про залікову неустойку, обмеження строків нарахування штрафних санкцій для підприємців, подовжену позовну давність у сфері будівництва тощо.

Не менш важливим є повернення в правове поле України багатьох приватно-правових конструкцій, що закріплені в ГК України, зокрема, агентських договорів, особливого порядку з'явлення претензій за договорами перевезення, умови поставки, будівельної діяльності тощо.

Прийняття Закону № 4196-IX активізувало дискусію про потребу в розробці нового комерційного або господарського кодексу. Однак реалізація такого

завдання суттєво ускладнена умовами воєнного часу, особливо з огляду на те, що чимало представників цивілістичної школи права уникають обговорення цієї перспективи, залишаючи поза увагою позитивні аспекти кодифікації господарського законодавства.

Принаймні хотілося б, аби супротивники цієї кодифікації враховували, що уся динаміка та мінливість економічної політики не повинна перетворювати Цивільний кодекс у «молоко, що постійно збігає». Адже ЦК призваний бути стабільним в інтересах пересічних громадян, а не віддзеркалювати часто-густо існуючий хаос економічних реформ.

Список використаних джерел:

1. Communication from the Commission to the European Parliament, The Council, The European Economic and Social Committee and The Committee of the Regions (2011), Social Business Initiative Creating a favourable climate for social enterprises, key stakeholders in the social economy and innovation Brussels, 25.10.2011 COM(2011) 682 final. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:52011DC0682>

2. Подцерковний О. П. Щодо посилення тенденції виділення господарського (економічного) права у законодавстві та правничій освіті європейських країн. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2017. № 1. С. 98-108.

3. Постанова ВП ВС від 14 червня 2023 року у справі № 125/1216/20 (провадження № 14-25цс23). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/111614258>

Ключові слова: господарська діяльність, підприємництво, кодифікація, банкрутство, відповідальність підприємців, економічне право, господарське законодавство.

Keywords: economic activity, entrepreneurship, codification, bankruptcy, liability of entrepreneurs, economic law, economic legislation.

Будурова Ганна Миколаївна

*Національний університету «Одеська юридична академія»,
доцент кафедри господарського права і процесу,
кандидат юридичних наук, доцент*

ЗМІНА ПРАВОВИХ ТИТУЛІВ МАЙНА ДЕРЖАВНИХ І КОМУНАЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ: ПРАВОВІ НАСЛІДКИ ООНОВЛЕННЯ ГОСПОДАРСЬКОГО ЗАКОНОДАВСТВА

28 лютого 2025 року набув чинності Закон України № 4196-IX «Про особливості регулювання діяльності юридичних осіб окремих організаційно-правових форм у перехідний період та об'єднань юридичних осіб» (далі – Закон № 4196-IX, Закон) [1]. За його змістом, без належного економічного та правового обґрунтування речовий титул рабовласницького Риму «узуфрукт» змінює «радянські» та